

CLEMENS WISSE

**Het berouw
van een
rijke boer**

STREEKROMAN

HET BEROUW VAN EEN RIJKE BOER

Clemens Wisse

Het berouw van een rijke boer

Uitgeverij Zomer & Keuning

ISBN 9789401908979
ISBN e-book 9789401908986
NUR 344

© 2017 Uitgeverij Zomer & Keuning, Utrecht
Oorspronkelijke uitgave © 2011 Uitgeverij Westfriesland
Omslagontwerp Artgen, Breda

Alle rechten voorbehouden

HOOFDSTUK 1

‘Met Aagt gaat het nog steeds niet goed,’ zegt Bert Ploeger als hij die dag aan tafel schuift voor het bescheiden middagmaal. Hij heeft het over de toestand van de boerin van de Kruishoeve, waar hij knecht is.

‘Dat verbaast me niks.’ Gonnie Ploeger schudt haar hoofd terwijl ze groente op de borden van haar man en haar dochter Jaantje schept. Voor Bert, die de kost voor het gezinnetje moet verdienen, heeft ze nog een klein stukje vlees. Aardappelen pikken ze gezamenlijk uit de pan die midden op de tafel staat. Heintje, haar zoon die twee jaar jonger is dan Jaantje, eet bij een jarig vriendje. Een mond minder te vullen komt altijd goed uit, want van het loontje dat Bert verdient bij Fried Huisman, de boer van de Kruishoeve, kunnen ze niet vet sopen.

‘Waarom verbaast het je niet dat het de boerin niet goed gaat, moe?’ wil Jaantje weten.

Gonda beduidt haar dat ze nu eerst gaat eten en straks weer vragen zal beantwoorden. Het is een normale vraag van Jaantje, maar Gonnie is niet van plan er een eerlijk antwoord op te geven, ook straks niet. Want dan moet ze het over Fried Huisman hebben en dat durft ze niet waar de kleine meid bij is. Fried is een nare man en veel goeds is er niet over hem te vertellen. Nee, Gonnie is bang van de rijke boer, die het personeel met aanhang min of meer als zijn eigendom beschouwt. Zij is gezegend met meer dan gemiddelde schoonheid en dat ontgaat de gruisige boer niet. Vooral sedert de ziekte van zijn vrouw kijkt hij haar de kleren bijna van het lijf. Gelukkig heeft haar man het niet in de gaten, maar ze vreest dat dat verandert als hij merkt dat de boer handtastelijk wordt.

‘Ik vind het naar voor Dikkie dat zijn moeder ziek is,’ zegt Jaantje, die haar bord leeg heeft en haar eerdere vraag kennelijk vergeten is. Zij en Dikkie, het zoontje van Aagt en Fried Huisman, zijn al vanaf hun prilste jeugd de beste maatjes. Ze kunnen slecht buiten elkaar, en dat blijkt wel als Dikkie op dat moment zijn hoofd om de hoek van de deur steekt en vraagt of Jaantje al klaar is.

‘We moeten nog even pap eten, Dikkie,’ zegt Gonnie. ‘Als we gebeden hebben, mag ze mee. Heb jij al gegeten?’

‘Ja, ik kan geen pap meer zeggen,’ praat Dik de groten na. Hij timmert demonstratief op zijn buik. Als enige zoon van de rijke boer weet hij niet wat armoede en honger inhouden.

Als Jaantje met Dikkie meegegaan is, praten Bert en Gonnie verder over de zieke boerin. Beiden weten ze dat de toestand van Aagt Huisman alles te maken heeft met haar miskraam, nu een goede week geleden.

‘Toen Dikkie geboren werd, heeft Aagt op het randje gelegen en toen al heeft de dokter gewaarschuwd,’ weet Gonnie. Zij kent de boerin vanaf de schoolbanken en veel geheimen hebben ze niet voor elkaar. In tegenstelling tot haar man Fried, is Aagt een lief mens. Gonnie heeft er dan ook geen bezwaar tegen haar af en toe te helpen. De boer beschouwt dat als burenplicht, maar Aagt wil niet dat Gonnie het voor niets doet. Zij stopt haar altijd wat geld in de hand. Zij weet dat Gonnie het goed kan gebruiken en zelf hoeft ze er geen boterham minder om te eten. Toch praat ze er niet over met haar man.

‘Die Fried is een hufter,’ vindt Bert. ‘Hij had zijn vrouw moeten ontzien en zijn driften maar moeten opzouten.’

Gonnie knikt ten teken dat ze het eens is met haar man, maar ze gaat er niet verder op in. Dat zij bang is dat de boer zijn driften op haar zal botvieren, durft ze al helemaal niet te zeggen.

Terwijl Gonnie de vaat wast, geniet Bert van zijn middagdutje, dat altijd korter duurt dan hij zou willen. Het is half april

en dus maakt de boer erg lange dagen. Om halfvier loopt 's morgens de wekker al af. Hij loopt dus nog te gapen als hij buiten komt en hij moet even zijn ogen sluiten tegen het felle zonlicht. Het is een prachtige dag en onder aan de dijk van de Noorderplas koestert de kapitale Kruishoeve zich als een oase van rust en welvaart in het milde voorjaarszonnetje. Ontelbare keren heeft Bert de korte afstand tussen zijn huisje en de hoeve afgelegd, maar telkens weer komt hij onder de bekoring van de door weelderig groen omgeven hofstee.

De Kruishoeve is al sinds mensenheugenis het onbezwaarde bezit van de familie Huisman. Door telkens te trouwen met kinderen van andere vermogende boeren, is het familiekapitaal gestaag gegroeid. De invloed van de opeenvolgende boeren van de Kruishoeve was en is groot in het kleine dorp aan de Noorderplas.

Bert kent, evenals de rest van de dorpingen, de geschiedenis van de grootste hoeve van het dorp, en in de ogen van diezelfde dorpingen mag hij zich gelukkig prijzen met een positie als eerste knecht bij Fried Huisman. Of het werkelijk zo'n voorrecht is, betwijfelt Bert ten zeerste. Ten eerste verdient hij niet meer dan knechten bij kleinere boeren en ten tweede is Fried een botte en zure kerel. Maar Bert werkt al vele jaren op de Kruishoeve en een andere boer zoeken heeft hij nooit overwogen.

Dat Fried Huisman een norske kerel is, bewijst hij al meteen als hij zijn knecht begroet. Hoewel, een begroeting is het onbestemde keelgeluid dat hij uitstoot eigenlijk niet eens te noemen. Reden om erg vriendelijk tegen zijn knecht te zijn heeft Fried niet, integendeel, hij benijdt hem alleen maar. Hij benijdt Bert Ploeger omdat die getrouwd is met Gonnie Sluiter. Toen ze jong was, was zij een van de mooiste meisjes van het dorp, en nog is het een erg knappe vrouw, met een figuurtje om van te watertanden. Met haar was hij destijds liever getrouwd dan met de ziekelijke Aagt Kok, maar Aagt komt uit een rijk nest en Gonnie is de dochter van een berooide knecht.

Gonnie heeft alles wat een man boeit. Jammer dat ze hem

angstvallig uit de weg gaat. Juist dat windt hem op. Hij kan haar als gezonde, sterke kerel meer bieden dan die slome Bert. Ze moet eens ophouden zo preuts te doen tegenover hem. Wat is erop tegen een beetje toeschietelijker te zijn als hij haar eens lekker wil knuffelen? Zij, Bert en hun twee kinderen hebben onderdak en te eten dankzij het werk dat hij hun biedt. Daar mag wel wat tegenover staan. Die slome Bert heeft alles! En wat heeft hij? Hij moet het doen met een vrouw die gespaard moet worden, zeker na de miskraam van vorige week.

Het komt in het brein van deze norske, egoïstische boer, met veel geld en hoge bestuurlijke functies in de dorpsgemeenschap, niet op, dat zijn gedachten verwerpelijk, zo niet misdadig zijn.

Maar gedachten kun je verbergen achter een masker van onverschilligheid. Niet erg, want het is bekend van de telgen van het geslacht Huisman dat ze nogal stuurs en rechtlijnig zijn. ‘Elke gek heeft zijn gebrek’, luidt het gezegde, en van de grote boeren wordt dat geaccepteerd.

Een van die grote boeren is Koos Vondeling van de Noorderhoeve, die enkele kilometers verwijderd ligt van de Kruishoeve. Op hun weg naar het dorp passeren de bewoners van de Noorderhoeve de Kruishoeve en dat geeft een bepaalde band. Als de kinderen naar school gaan, roepen ze bij het passeren van de Kruishoeve ‘ojojojjo’ en die uitroep heeft een soort zwaan-kleef-aanefect.

Dora Vondeling helpt die ochtend haar kinderen naar school en drukt Antje, haar oudste, op het hart haar jongere broertje in de gaten te houden. Japie is erg speels en het komt nogal eens voor dat-ie met natte kousen of een natte broek op school komt.

‘Ik zal op Japie letten, maar ik loop met een grote boog om de Kruishoeve heen,’ reageert Antje.

‘Waar is dat goed voor?’ verbaast moeder Dora zich. Antje doet met haar hoge stemmetje vaak na hoe ze met haar ‘ojojjo’ Dikkie Huisman en de kinderen van Ploeger uit hun

huizen lokt en nu wil ze met een grote boog om de Kruishoeve heen lopen.

‘Dirk Huisman heeft alleen maar aandacht voor Jaantje Ploeger en als ik wat zeg, luistert hij niet eens,’ geeft Antje als verklaring.

‘Dat verbeeld je je maar,’ vindt moeder Dora.

Maar Antje schudt energiek haar hoofd. ‘Ik ga ook niet meer op de Kruishoeve spelen, want als die vervelende Jaantje er is, doe ik mee voor spek en bonen.’

‘O!’ Boerin Dora weet niet goed hoe ze op het verhaal van haar dochttertje moet reageren. Ze begrijpt heel goed dat het voor een kind in de polder vervelend is om geen speelkameraadje te hebben. De Kruishoeve en de Noorderhoeve met de erbij behorende daggeldershuisjes liggen dicht bij elkaar en na schooltijd zijn de kinderen dus min of meer op elkaar aangewezen. Het is vervelend als er onderlinge naijver ontstaat. Binnenkort wordt Japie aangenomen en dan zullen Fried en Aagt Huisman met zoon Dikkie wel met een cadeautje langskomen. Ze moet dan eens vragen waarom Dikkie zo bokkig doet tegen Antje. Of Aagt al zodanig van de miskraam hersteld is dat ze kan komen, is overigens nog de vraag. Ze moet een dezer dagen maar eens naar de Kruishoeve gaan om te zien hoe Aagt het maakt. Dan kan ze haar en Fried meteen uitnodigen voor het communiefeest van Japie.

‘Dora Vondeling was hier vanmiddag,’ zegt Aagt Huisman als haar man na het melken aan tafel schuift voor de avondboterham. Ze mag na de miskraam weer enkele uurtjes per dag op en daarbij geeft ze de voorkeur aan de maaltijden, want dan is haar gezinnetje bijeen.

‘Had ze een bepaalde boodschap?’ vraagt Fried tussen twee happen door. Na een dag hard werken heeft hij altijd flinke trek en de tien boterhammen, dik belegd met kaas en spek, spoelt hij dan ook met grote slokken melk en groot gemak door zijn keelgat.

‘Ze kwam kijken hoe het met me gaat en ons meteen uitnodigen voor het communiefeest van Japie.’

‘Wanneer is dat?’

‘Aanstaande zondag over een week.’

‘Dan gaan we die zondag ook maar naar de mis waarin de kleintjes worden aangenomen, zodat we erna meteen door kunnen rijden naar de Noorderhoeve.’

‘Je zegt “we”. Ik hoop dat ik tegen die tijd genoeg hersteld ben zodat ik mee kan.’ Aagt kijkt een beetje bedenkelijk, maar de lompe boer schudt zijn hoofd.

‘Mens, teut niet! Het duurt nog tien dagen. Je moet in de zon gaan zitten in plaats van in je bed te blijven.’ Het komt eruit als een verwijt en Aagt trekt het zich aan. Erg fijngevoelig is haar man niet en dat weet ze, maar een beetje meer begrip voor haar toestand zou ze toch wel prettig vinden.

Van in de zon zitten komt de eerste tijd niets terecht, want na enkele mooie weken is het weer volledig omgeslagen. ‘Aprilletje zoet geeft nog weleens een witte hoed’ komt letterlijk uit, zodat Aagt maar lekker binnen blijft en op advies van de dokter voldoende rust neemt.

Als de zondag van het communiefeest aanbreekt, is het weer wat opgeknapt en voelt Aagt zich goed genoeg om mee naar de kerk te gaan. Stijf rechtop zitten de communicantjes voor in de kerk. Weken achtereen hebben zij onderricht gehad van meneer pastoor en hebben ze geoefend, zodat er op de grote dag van hun Eerste Heilige Communie niets mis kan gaan. Als de hostie op hun tong gelegd is, moeten ze die laten weken en dan in zijn geheel doorslikken. Kauwen mag onder geen beding. Aan de ene kant begrijpen de kinderen dat wel, want de hostie is het lichaam van Jezus Christus, maar aan de andere kant boezemt die wetenschap hun toch ook wat angst in. Stel je voor dat ze per ongeluk toch zouden kauwen.

Aagt let op de kleintjes en herinnert zich de dag waarop zij zelf werd aangenomen nog goed. Haar man Fried behoorde toen ook tot de communicantjes en hij liep al te kauwen toen hij de communiebak nog maar net verlaten had. Die onverschilligheid heeft hij altijd gehouden. Ze is met hem getrouwd omdat kinderen van rijke boeren nou eenmaal met kinderen

van andere rijke boeren trouwen. Over liefde is nooit gesproken.

Ze let op de kleding van de kinderen als die naar de communiebank lopen. Het onderscheid tussen de kinderen van daggelders en knechten en die van de boeren is duidelijk te zien. Heintje, het zoontje van hun knecht Bert Ploeger, heeft de wat verschoten kleren aan die zij Gonnie gegeven heeft, omdat die Dikkie te klein geworden waren. Ze heeft medelijden met Gonnie, die haar de laatste tijd zo goed helpt. Fried vindt dat dat niet meer is dan haar burenplicht, maar, zonder er haar man in te kennen, belooft zij Gonnie voor haar werk, want dat geld kan zij goed gebruiken.

Op de Noorderhoeve is het feest. De kapwagens van ooms en tantes draaien het erf op en Japie krijgt van elk van hen een cadeautje. Japie veinst blij te zijn met de bidprentjes die hij van erg gelovige tantes krijgt, maar de zak drop die een wat wereldser tante voor hem meebrengt, wordt toch wat enthousiaster ontvangen.

‘Laat eens zien wat je van meneer pastoor hebt meegekregen, Jaap,’ zegt moeder Dora. Japie zoekt tussen zijn spullen de opgerolde plaat op die alle communicantjes hebben meegekregen. Het is een mooie kleurplaat met erop Jezus, die in de linkerhand een kelk en in de rechterhand een stuk brood vasthoudt. Onder aan de plaat staat: *Herinnering aan de Eerste H. Communie*, en onder die tekst: *J. Vondeling heeft den 9 Mei 1897 de Eerste Heilige Communie gedaan in de kerk St. Hubertus te Noorddorp. Bid voor uw Herder.*

De tekst wordt afgesloten met de onleesbare handtekening van meneer pastoor.

Het is een indrukwekkend document en de familieleden herinneren zich een soortgelijke plaat gekregen te hebben bij hun Eerste Heilige Communie, maar waar die precies gebleven is, weten ze eigenlijk niet. Waarschijnlijk ergens in een la van het kabinet, waarin alle documenten van enige waarde zijn opgeborgen.

De kinderen die met het bezoek zijn meegekomen, hebben

slechts belangstelling voor de versnaperingen, maar als die op zijn, zoeken zij ander vertier. Antje probeert Dikkie voor zich te interesseren, maar Dikkie voelt daar niets voor. Hij vindt Antje een kat en zegt het ook: ‘Zoek maar een ander; ik heb geen zin om met jou te spelen.’

Antje reageert daar nijdig op. ‘Ga jij maar naar Jaantje, daar ben je toch gek op!’ roept ze en ze keert zich van hem af.

‘Dat zal ik zeker doen,’ reageert Dikkie. ‘Jaantje vindt jou ook een kat, als je dat maar weet.’

‘Ik dacht dat jij je buiten met Dikkie vermaakte,’ zegt moeder Dora als Antje met een nors gezicht in een hoek van de kamer gaat zitten.

‘Dirk Huisman kan wat mij betreft het heen en weer krijgen,’ zegt Antje kwaad.

‘Wat is er toch aan de hand met Antje?’ wil Fried weten. Het zint hem niet dat het dochttertje van zijn naaste buur het aan de stok heeft met zijn enige zoon. Antje is de dochter van Koos Vondeling en Koos is na hem de grootste boer van het dorp. Onenigheid tussen de kinderen wil hij niet.

‘Maak je er niet druk om, Fried,’ zegt Aagt. ‘Het zijn kinderen. Het ene moment zijn ze boos op elkaar en het volgende moment is alles weer koek en ei.’

‘Het botert al een poosje niet tussen Antje en Dikkie,’ zegt Dora Vondeling. ‘Als Antje naar school gaat, roept ze Dikkie altijd aan, maar de laatste tijd loopt ze met een grote boog om de Kruishoeve heen.’

De nijdige Antje haakt daarop in door te zeggen dat het allemaal de schuld is van Jaantje Ploeger. ‘Ze stookt Dikkie op en vindt mij een kat,’ pruilt ze.

‘Kinderen van arbeiders durven tegenwoordig ook maar van alles te zeggen,’ merkt een oude tante op. ‘Vroeger hadden arbeiders en hun kinderen respect voor de boeren, maar van dat respect is niet veel meer overgebleven,’ mort zij.

Fried knikt. Wat tante Stien zegt, is juist. Zij verwoordt eigenlijk wat hij zelf net dacht. Arbeiderskinderen moeten de goede verstandhouding tussen de boerenkinderen niet versto-

ren. Dat geldt met name voor Antje en Dikkie, want die twee hebben dezelfde leeftijd en de tijd gaat sneller dan je denkt. Het is nog wel te vroeg om zich daar nu al mee bezig te houden, maar voorkomen is beter dan genezen.

‘Heb jij gehoord wat tante Stien zei over de brutaliteit van de arbeiderskinderen, Aagt?’ vraagt Fried als ze weer thuis zijn na het communiefeest.

‘Ja, zo ongeveer wel, maar die tante Stien heeft ideeën van zestig jaar geleden. Over enkele jaren zitten we in de twintigste eeuw en tijden veranderen, Fried.’

‘Dat kan best zijn, maar ik vind dat ze gelijk heeft. Jaantje Ploeger moet niet stoken tussen Dikkie en Antje. Jij weet net zo goed als ik dat Antje later de beste partij is voor Dikkie en dat gestook van die Jaantje bevalt mij niet.’

‘Waar maak jij je nu al druk om, Fried!’ lacht Aagt. ‘Het zijn kinderen!’

‘Dat kan best wezen, maar ik heb er een hekel aan. Dikkie moet maar met jongens spelen en niet met die Jaantje.’

‘Waar haal jij zo gauw jongens vandaan?’

‘Dat weet ik niet,’ reageert Fried een beetje nijdig op de terechtvraag van zijn vrouw, ‘maar wat ik wel weet, is dat hij dat gedweep met Jaantje moet stoppen en als hij het niet zelf doet, zal ik er met Bert over praten.’

‘Met Bert?’

‘Of met Gonda. Waar het mij om gaat, is dat Dikkie, als onze enige zoon, met kinderen van gezeten boeren omgaat, en niet met kinderen van armoedzaaiers als arbeiders en knechten.’

‘Gefeliciteerd met het aannemen van je zoontje, Bert,’ zegt Fried als hij die middag na zijn dutje samen met zijn knecht gaat melken.

‘Dank je, Fried,’ zegt Bert. ‘Dikkie kwam net met een cadeautje voor Heintje en dat vind ik erg aardig van hem.’

‘Dat Dikkie aardig is voor Heintje vind ik best, Bert, maar Jaantje moet hij een beetje op een afstand houden.’

‘Jaantje?’ Bert kijkt zijn baas niet-begrijpend aan.

‘Ja, Jaantje. Ik zal het je maar eerlijk zeggen, Bert: ik vind dat Jaantje een slechte invloed heeft op Dikkie. Ik krijg er opmerkingen over als ik bij onze vrienden op de Noorderhoeve kom. Jouw Jaantje vindt Antje Vondeling een kat en Dikkie neemt dat over. Neem haar onder handen, Bert!’ Fried Huisman keert zijn knecht de rug toe, doet het spantouw om de poten van zijn koe, klemt de melkemmer tussen zijn knieën en gaat melken. Verdere uitleg over zijn bedoelingen wil hij de knecht niet geven. Die moet zelf maar begrijpen wat hij met zijn opmerkingen bedoelt.

Bert Ploeger is niet achterlijk en begrijpt zonder verdere uitleg inderdaad donders goed wat de rijke boer met zijn rare opmerkingen bedoelt. Uit zijn eigen jeugd herinnert hij zich dat zijn ouders hem voorhielden steeds aardig en voorkomend te zijn voor de kinderen van de rijke boeren van het dorp. Toen begreep hij niet helemaal waarom, maar naarmate hij ouder werd, werd hem dat steeds duidelijker. Toch zijn de tijden sedertdien veranderd en wordt er wat moderner over de verhoudingen tussen boeren en knechten gedacht. Kennelijk niet bij de stugge boer Fried Huisman, want met zijn opdracht zet hij de klok tientallen jaren terug.

Hij praat er ’s avonds over met Gonnie, maar die vertikt het de boodschap aan haar dochttertje over te brengen. ‘Die vent stikt nog eens in zijn vette eigendunk!’ zegt ze kwaad, en daar blijft het bij. Wat zij de boer nog meer verwijt, vertelt ze Bert maar niet, want dan zouden er nog gekkere dingen kunnen gebeuren. Ze walgt af en toe van de gruisige blikken en aanrakingen van de ruwe boer, maar ze durft zich amper te verzetten, uit angst dat Bert zijn baan zal verliezen en dat zij het knusse huisje, waarin zij met haar gezinnetje woont, moet verlaten.

Van een vliertak heeft Guus Haverkamp een fluit voor Dikkie gesneden. Een echt liedje kan Guus er niet op spelen, maar er komt toch een leuk geluid uit en Dikkie is ermee in zijn nop-

jes. Ja, Dikkie komt graag bij de rietsnijder, die ook stroper is en handelaar in van alles en nog wat.

Guus Haverkamp is een wat zonderlinge figuur in het kleine dorp. Zijn huisje, De Rietschoof, aan de Noorderplas, heeft zijn vader vele jaren geleden laten bouwen. Vader Haverkamp was rietsnijder en visser, maar een tiental jaren geleden is hij jammerlijk verdronken, waardoor Guus met zijn moeder achterbleef in De Rietschoof. Amper midden twintig was hij toen ook zijn moeder overleed en dus moest hij zich vanaf dat moment in zijn eentje zien te redden. Als enige zoon trad hij algauw in de voetsporen van zijn vader en werd ook rietsnijder en visser. Daarnaast verdiende hij de kost met handel in de meest uiteenlopende zaken. Sedert de dood van zijn moeder is daar geen verandering in gekomen, zij het dat hij zich wel een stuk eenzamer is gaan voelen. Hij is dan ook blij met wat aanloop, al is het maar van een kleine jongen als Dikkie Huisman.

‘Nou moet je zelf maar eens proberen een wijsje te spelen op de vlierfluit, Dikkie,’ zegt Guus. Maar wat Dikkie ook blaast, er komt weinig geluid uit de fluit. Als Dikkie dan zegt dat hij niks aan het ding heeft, moet Guus lachen en houdt zijn kleine vriend voor dat muzikanten altijd moeten oefenen voordat ze muziek kunnen maken. Dikkie gelooft zijn grote vriend op zijn woord en doet verwoede pogingen de weerbarstige fluit tot aannemelijke muzikale prestaties te bewegen, en na verloop van tijd begint het nog een beetje te lukken ook.

Guus heeft altijd schik in de kleine jongen, die veel fantasie heeft. Deze brengt hem enkele keren per week een kan melk en dat doet-ie maar al te graag, want boven de normale prijs betaalt Guus hem altijd enkele centen ‘bezorgloon’ uit en die centen spaart Dikkie op voor de jaarlijkse kermis. Met zijn kinderlijke zorgjes komt hij vaak bij hem, maar deze keer is het voor Guus niet zo makkelijk hem het juiste advies te geven.

‘Pa zegt dat ik als grote jongen niet steeds met meisjes moet spelen,’ zegt-ie. ‘Maar er zijn geen jongens van mijn leeftijd

bij ons in de buurt, dus speel ik veelal met Jaantje Ploeger, en die is heel erg aardig, hoor! Veel aardiger dan Antje Vondeling, want dat is een kat, maar dat mag ik van mijn vader ook al niet zeggen.'

'Daar heeft je vader gelijk in,' reageert Guus. 'Jij weet toch zelf ook wel dat je niet mag schelden.'

'Pff! Dat noem ik geen schelden, hoor! Jaantje vindt Antje ook een kat, maar dat vindt mijn vader al helemaal verkeerd. Nou, ik heb Jaantje tien keer liever dan Antje, maar pa zegt dat ik me vooral wat minder met Jaantje moet bemoeien. Wat vind jij er nou van, Guus?'

'Ja, daar vraag je me wat,' reageert Guus. Hij voelt wel aan waar de schoen wringt, maar onmin met de dichtstbijzijnde boer kan hij zich echt niet permitteren. 'Jij moet doen wat je vader zegt, Dikkie,' kiest hij de wijste partij. Dikkie is knap teleurgesteld door dit antwoord. Hij had verwacht dat Guus het zou opnemen voor hem en voor Jaantje, maar die neemt het op voor zijn vader. Hij klemt de vlierfluit onder zijn arm en met een korte groet verlaat hij, een illusie armer, De Riet-schoof.

Onderweg naar huis loopt hij er nog over te piekeren. Waarschijnlijk heeft hij niet goed uitgelegd wat hem bezighoudt, want Guus helpt hem altijd als hij problemen heeft, maar nu helemaal niet. Misschien kan Jaantje het zelf beter uitleggen. Die gedachte lucht hem op. Morgen gaat hij samen met Jaantje terug naar Guus en dan zal alles wel duidelijk worden.

Jaantje is er meteen voor te porren om samen met Dikkie naar de stroper te gaan. Ze is er nog nooit geweest, maar heeft veel over hem gehoord. Spannend, vindt ze het om naar De Rietschoof te gaan, maar als ze er eenmaal is, valt het haar bitter tegen.

'Wat een rommel is het hier!' roept ze, ontzet haar handen voor haar gezicht slaand. In het kleine daggeldershuisje van haar ouders is alles kraakhelder en als ze wat laat slingeren, weet ze dat ze het meteen moet opruimen. Rommel in huis kan moeder Gonnie niet verdragen en Jaantje weet niet beter dan dat alles netjes is. Het rommelige interieur van De Riet-

schoof ziet ze dan ook met verbijstering aan. ‘Zal ik het een beetje opruimen?’ stelt ze voor, en Guus vindt het best.

‘Je gaat je gang maar, hoor!’ lacht-ie. Hij heeft schik in het kittige meisje en hij begrijpt heel goed dat de gevoelige Dikkie het erg goed met dit viendinnetje kan vinden. Maar waar hij het dubbele bezoek nu aan te danken heeft, is hem niet helemaal duidelijk. Daar brengt Dikkie verandering in.

‘Keur jij het af dat ik graag optrek met Jaantje, Guus?’ vraagt hij nu op de man af. Dan kan Guus niet anders doen dan zeggen dat hij Jaantje een heel flink meisje vindt, en die bevestiging van zijn eigen gedachte is voor Dikkie al voldoende. Dat Guus daarmee niet echt een standpunt voor of tegen zijn omgang met Jaantje inneemt, ontgaat Dikkie.

Er zijn veel liedjes geschreven over de meimaand en dat is niet verwonderlijk, want geen maand van het jaar biedt een mooiere ontluiking van de natuur dan de maand mei. Vooral in de vroege ochtend, als het jonge gras nog de dauwdruppels van de afgelopen nacht draagt, biedt het uitgestrekte polderland rondom de Kruishoeve een frisse aanblik. De lucht is blauw en diep en reeds tintelt de warmte van de aankomende dag erin. De weiden zijn geel van de paardenbloemen en als een feestelijk decor rijzen de bloesemende vruchtbomen in de aan de Kruishoeve grenzende boomgaard omhoog.

Eerder nog dan de boer zijn de dieren in de weer om het nageslacht zeker te stellen. Met schier onvermoeibare ijver slepen waterkippetjes rietstengels aan om hun drijfnest te verstevigen. Eenzelfde ijver zien we bij merels en lijsters, waarvan de jongen al uit het ei gekropen zijn. Gulzig openen de jongen de brede gele snaveltjes om de vliegjes en torretjes die een van de ouders verzameld heeft, op te peuzelen.

Tussen al dat opkomende leven en natuurschoon loopt met een ontevreden gezicht de boer van de Kruishoeve. Alles om hem heen blaakt van levenslust, maar hij moet zijn zinnen in bedwang houden. Ja, Fried Huisman voelt de lentekriebels in zijn sterke botten, maar Aagt is weer ingestort en dus moet hij haar ontzien.

Als hij zijn laatste koe heeft gemolken, loopt hij naar de hoeve. Bert Ploeger zal later met de kar met melkbussen komen. Zelf neemt hij de emmers mee. In het boenhok staat Gonnie Ploeger, de vrouw van zijn knecht, met opgestroopte mouwen emmers te spoelen. Met een typisch vrouwelijk gebaar steekt zij een losgeraakte haarlok vast en daarbij spannen haar borsten zich in het strakke jak. Ze is mooi, die Gonnie. Zo mooi! Hoog laait de begeerte in hem op en als hij langs haar loopt, kan hij zich niet beheersen. Terwijl zij gebukt staat te spoelen, grijpt hij haar van achteren vast en woelt met zijn harde handen over haar strakke borsten. Hijgend van hartstocht tilt hij haar rok op, maar dan verstart Gonnie en probeert haar belager van zich af te duwen. Gillen durft ze niet, want ze hoort Bert komen met de kar vol melkbussen.

Fried hoort het ook, laat haar schielijk los en verdwijnt in het achterhuis, Gonnie trillend van angst en spanning achterlatend. Een tik voor haar billen kan ze nog wel verdragen, maar vandaag ging de ruwe boer wel erg ver. Als Bert niet met de kar gekomen was, was hij misschien nog verdergegaan. Hem afweren lukt nauwelijks, want als hij haar eenmaal in zijn ijzeren greep heeft, is zij een willoze prooi in zijn harde handen. Ze trekt haar kleren recht en vlucht het boenhok uit.

‘Laat je mij met half afgemaakt spoelwerk zitten?’ vraagt de eerste meid Alie Terborg met een kwaad gezicht. ‘Heeft mevrouw er soms geen zin meer in?’ Het klinkt erg hatelijk uit de mond van de meid en onder normale omstandigheden zou Gonnie reageren, maar nu is ze zó van streek dat ze maar één doel heeft, en dat is vluchten voor de boer.

Als Bert wat later boterhammen komt eten, is zijn vrouw nog steeds niet helemaal bijgekomen van de schrik. Ze doet erg gejaagd en dat valt Bert op. Van het incident met de boer en de opmerkingen van de meid heeft hij niets gemerkt. ‘Maak jij je niet te druk op de hoeve, Gonnie?’ vraagt hij en Gonnie, die niet weet hoe ze daarop moet reageren, haalt haar schouders op. Ze pinkt een traan weg, want de zorg-

zaamheid van haar lieve man ontroert haar. Bert dringt niet aan. Hij denkt dat haar reactie te maken heeft met de ziekte van de boerin, aan wie zij erg gehecht is. 'Je kunt het leed van de hele wereld niet op je schouders nemen, schat!' besluit hij.

Met knikkende knieën gaat Gonnie in de dagen na het voorval met de boer naar de hoeve, want niemand behalve Fried zou begrijpen waarom zij plotseling haar hulp aan de zwakke boerin zou staken. Erover praten durft ze niet, omdat ze niet kan overzien wat de gevolgen ervan kunnen zijn.

Een speels tikje op haar billen permitteert de gruiszige boer zich nog wel, maar verder gebeurt er de hierop volgende maanden niets. Tot de hooibouw aanbreekt en het drukkend warm is. De boeren lopen in hun lange onderbroeken in het hooiland en de vrouwen hebben de dikke jakken verwisseld voor wat luchtiger kledij.

Omdat na een warme periode meestal onweer en regen volgen, proberen de boeren het hooi tijdens droog weer zo veel mogelijk binnen te halen, waardoor alle beschikbare krachten worden gemobiliseerd. Op de Kruishoeve is het niet anders. Fried regelt het zo dat Alie Terborg met Bert een voer gaat laden en dat hijzelf dat met Gonnie kan doen.

'Laat mij maar met Bert gaan,' oppert Gonnie, maar Fried schudt zijn hoofd.

'Man en vrouw krijgen maar ruzie als je ze samen laat werken,' zegt-ie. Het slaat natuurlijk nergens op, maar Bert tilt er niet zwaar aan. Hij beschouwt het als een grap en moet er zelfs om lachen. Wat hij niet merkt, is dat de boer weer opgewonden is geraakt door de luchtige kledij van Gonnie en zich al bij voorbaat verheugt op de laatste handeling van het voer bouwen, namelijk Gonnie opvangen als ze vanaf het voer naar beneden daalt. Gonnie heeft het wel gemerkt en is het niet met de beslissing van de grote boer eens, maar zij durft er niet tegen in te gaan.

Als de disselwagen naast de eerste hooihoop gemanoeuvreerd is, klimt zij op de wagen, maakt van de opgestoken plukken hooi gelijkmatige rollen en bouwt op die manier het

voer op. Als de wagen al wat hoger opgetast is, moet zij zich wat naar voren buigen om de plukken, die Fried opsteekt, aan te pakken. Daarbij kan ze enige inkijk in haar jakje niet verhinderen. Als Fried de pluk even ophoudt voordat hij hem omhoogsteekt, heeft ze het in de gaten, want er komt weer die gruiszige blik in zijn ogen waar ze zo bevreesd voor is. Hij lacht ook zo gemeen en dan weet ze wel wat er in de boer omgaat.

Wat een prachtmeid is die Ginnie toch! Dat is wat Fried denkt en als het voer op hoogte is, steekt hij haar de ponderboom toe, en daarna gooit hij het touw op dat ze om de boom moet doen om zich er vervolgens aan naar beneden te laten zakken, aldus het voer vastsjorrend. Maar voordat zij met beide voeten op de grond staat, heeft de boer haar al opgevangen, flink in haar mollige vlees geknepen, haar stevig tegen zich aan drukkend.

‘Ik kan wel op mijn eigen benen staan, hoor!’ zegt ze geïriteerd, maar die toon bevalt de rijke boer niet.

‘Teut toch niet zo, mens!’ zegt-ie nijdig. ‘Je moet niet zo preuts doen; het is immers maar een geintje.’

‘Ja, ik ken die geintjes van jou.’ Ze zou hem eigenlijk een klap midden in zijn grijnzende smoelwerk moeten geven, maar dat durft ze niet. Vlug loopt ze naar de voorkant van de wagen en gaat zo ver mogelijk aan de zijkant op de bok zitten, maar daar trapt Fried niet in. Als hij bij haar op de bok klimt, schuift hij zo dicht mogelijk tegen haar aan en knijpt haar nog eens in haar knieën.

‘Je moet de hele wereld niet haten om één, meisie,’ zegt-ie, haar met een harde blik aankijkend.

‘Ik haat niemand, maar jij moet je handen thuishouden,’ reageert ze wat schuchter. Ze wordt nu echt bang van hem. En die angst is niet ongegrond, want als zij later op de middag helpt het melkgerei klaar te zetten en hij even met haar alleen is, grijpt hij haar zó stevig vast dat ze geen kant meer op kan. Hij tilt vervolgens haar rok op, trekt haar onderbroek naar beneden en verkracht haar brutaal.

‘Wat doe je nou?’ huilt ze, maar hij legt zijn hand op haar

mond en snauwt haar toe dat ze ‘haar bek moet houden’.

‘Als je er met iemand over praat, krijgt Bert de bons en trap ik jullie je huis uit. Denk niet dat Bert elders aan de slag komt, want ik ontken alles.’ De bruid knoopt zijn broek dicht en gaat melken of er niets gebeurd is. Gonnie blijft ontredderd achter. Ze voelt zich besmeurd en misbruikt, maar wat kan ze doen? De lompe boer zal zijn dreigementen zeker waarmaken als ze zich bij iemand beklaagt.

De angst zit er bij Gonnie flink in, maar zij mag aan niemand iets laten merken. De boer ziet haar angst en dat windt hem dubbel op. Diezelfde maand vergrijpt hij zich nog twee keer aan haar, maar dan maakt haar angst plaats voor verzet. Zij gaat hem overal uit de weg, zodat hij geen kans meer heeft haar te belagen.

Met twee kinderen weet Gonnie wat de tekenen van een zwangerschap zijn. Haar ongesteldheid blijft weg en de dokter bevestigt haar dat ze in verwachting is. Voor een gezonde vrouw van vijfendertig is dat niets bijzonders, maar Gonnie maakt zich grote zorgen. Heintje is negen en Jaantje elf. Op een nieuwe zwangerschap had ze eigenlijk niet meer gerekend. Maar haar zorgen en angst worden vooral ingegeven door het vermoeden dat zij zwanger is van de boer. Zij kan die angst niet helemaal verbloemen voor Bert en dus bedenkt ze maar dat de hoge kosten van weer een kindje de reden van haar bezorgdheid is. Bert tilt er niet zo zwaar aan en meent dat je het ‘eerder hebt dan de honderdduizend’. Jaantje is ronduit enthousiast als haar moeder haar het grote nieuws vertelt.

Dat enthousiasme kan Gonnie geenszins delen en zij loopt duidelijk te piekeren. Bert troost haar door haar te verzeke- ren dat ze het samen best zullen redden. ‘Waar plaats is voor vier, is ook plaats voor vijf,’ vindt hij, maar de zorgelijke trek- ken op het lieve gezichtje van zijn mooie vrouwtje haalt hij er niet mee weg. Dat kan ook niet, want Bert weet niet dat die zorgen alles te maken hebben met haar angst dat zij een kind van Fried Huisman zal baren. Hem deelgenoot maken van de reden van haar bezorgdheid durft ze zeker niet, want dan

wordt Bert woest en kan hij zijn biezen wel pakken. De boer zal, zoals hij zelf al zei, alles glashard ontkennen.

Augustus is de eerste volle maand van haar zwangerschap en Gonnie voelt zich allerbelabberst. Ze is vaak misselijk en met erg warm weer heeft ze nergens zin in. Bij de vorige twee zwangerschappen leefde ze, samen met Bert, naar de geboorte van het kindje toe. Nu kan zij er niet van genieten, want elke dag dichter bij de geboorte boezemt haar meer angst in. Zij en Bert zijn blond, terwijl de boer donker is. Zij maakt een zware tijd door, want met niemand kan zij haar ongerustheid delen. Niemand kan zij in vertrouwen nemen. Af en toe bedenkt zij dat het kindje natuurlijk ook gewoon van Bert kan zijn, maar daar gelooft ze zelf toch niet echt in. Het enthousiasme van Jaantje kan ze dan ook nog steeds niet delen.

Als het najaar met stormen en regen het laatste restje zomerse warmte verdrijft, voelt ze zich lichamelijk wel beter, maar geestelijk blijft het sukkelen. Bert begrijpt er niets van en wordt zelfs een beetje nijdig als zij hem niet duidelijk kan maken wat er nou werkelijk aan schort. Dokter Bijlaert is een keer langs geweest omdat Jaantje een keelontsteking had en toen heeft hij hem gevraagd of er een verklaring voor de toberij van zijn vrouw kon zijn, maar de dokter had er geen. 'Zwangere vrouwen hebben wel vaker kuren, maar lichamelijk is je vrouw in een uitstekende conditie,' heeft hij gezegd. Dat stelt Bert wel enigszins gerust, maar ook in de maanden die volgen, verandert er weinig.

Het sinterklaasfeest en de kerstdagen brengen wat afleiding en als de buurtkinderen naar het mooie, zelfgemaakte kerststalletje komen kijken, lijken de gelukkige dagen van weleer terug te keren. Gonnie schenkt de kinderen een beker warme chocolademelk in en ze zingen gezamenlijk de bekende kerstliedjes.

De jaarwisseling is vervolgens een gebeurtenis die eenieder bezighoudt. Het is de overstap van de negentiende naar de twintigste eeuw. De mensen wensen familie, vrienden en bekenden een zalig nieuwjaar en ze kijken elkaar met een hoop-

volle blik aan. Wat zal de nieuwe eeuw brengen? In de grote stroom voorspellingen worden de wildste fantasieën geuit. In grote saamhorigheid zitten de dorpingen op die gedenkwaardige nieuwjaarsdag in de kerk en luisteren naar de preek van meneer pastoor. Hij is de herder van de parochie en een wijs man. Hij zal wel weten wat de goegemeente te wachten staat, maar de grijze pastoor waarschuwt alleen maar. Hij waarschuwt voor alle gevaren die de moderne tijd met zich meebrengt. De ontwikkelingen zijn niet tegen te houden, maar hij benadrukt dat het behoud van de beproefde normen en waarden het allerbelangrijkste is. De mens moet tevreden zijn met wat-ie heeft en niet steeds hogere idealen nastreven. Ontevredenheid en opstand tegen het gezag kunnen in een tijd waarin veranderingen aan de orde van de dag zijn, fnuikend zijn voor de samenleving. Je dagelijkse plicht vervullen, gehoorzaamheid aan het wettelijke en kerkelijke gezag en vertrouwen in de Almachtige zijn deugden die ook in de nieuwe eeuw overeind blijven.

Gonnie luistert met gemengde gevoelens naar de woorden van meneer pastoor. *Ontevredenheid en opstand tegen het gezag kunnen fnuikend zijn.* Meneer pastoor kan mooi praten, maar als de gezaghebbende de normen en waarden met voeten treedt, wat dan? Fried Huisman bekleedt hoge maatschappelijke en kerkelijke functies en er wordt voornamelijk door arbeiders en knechten hoog tegen hem opgekeken. Slaafse gehoorzaamheid eist hij van de mensen die voor hem werken. Door zich te onderwerpen aan zijn wil, heeft zij het ontslag van Bert, met alle consequenties van dien, voorkomen, maar de prijs is onaanvaardbaar hoog. Zij zit met de zorgen en hij doet net of er niets gebeurd is. Sterker nog, hij zal zich wederom aan haar vergrijpen als zij niet voorzichtig is. Als de nieuwe eeuw de mondigheid van de werkende klasse kan verbeteren, zal dat een zegen voor de mensheid zijn. Dat zou meneer pastoor ook eens moeten benadrukken. Opzitten en pootjes geven, de kleine man klein houden; dat willen vele boeren. Zij is deze keer niet overtuigd van het gelijk van meneer pastoor.

De eerste maanden van de nieuwe eeuw verlopen niet veel anders dan in andere jaren, maar voor Gonnie komt de dag waarop zij haar kind zal baren, steeds dichterbij. Haar buik bolt flink op en zij merkt dat ze veel dikker is dan bij haar vorige twee kinderen. De vroedvrouw, Gree Duivers, is al langs geweest en zij voorspelt dat het waarschijnlijk een zwaar kind zal worden. Die mededeling geeft Gonnie wederom de zekerheid dat het kind van Fried moet zijn. Bert is vrij tener en Jaantje en Heintje wogen rond de zes pond, maar Fried is een zware kerel. Dikkie Huisman woog bij zijn geboorte ruim negen pond en dat was voor de tengere en zwakke Aagt bijna fataal. Naast de angst voor een onecht kind komt nu de angst voor een erg zware bevalling.

Toen Fried haar de eerste keer lastigviel, had ze Bert al moeten waarschuwen en de eventuele consequenties moeten accepteren. Zij durfde niet. De tijden zijn niet best en het spookbeeld van honger en kou schrok haar af. De rampzalig barre winter van tien jaar geleden ligt haar nog vers in het geheugen. Toen stierven mensen letterlijk van honger en kou. Bert mag zijn baan niet verliezen! Nu kan ze alleen nog maar bidden voor een klein wonder. Ze zal God op haar blote knieën danken als het kindje toch van Bert blijkt te zijn, maar is bang dat dit ijdele hoop is.

Het berouw van een rijke boer

CLEMENS WISSE

Fried Huisman van de Kruishoeve is de rijkste boer van de buurt. Zijn echtgenote Aagt is een lieve vrouw met een zwakke gezondheid. Het huwelijk is niet uit liefde tot stand gekomen, maar in lijn met de gewoonte van de streek: geld trouwt met geld. Datzelfde principe wil Fried ook doorzetten als het gaat om het leven van zijn zoon Dirk. Hoewel deze verliefd is op de dochter van de knecht, is er door de vaders al een huwelijk geregeld: Dirk zal met Antje verder moeten.

ISBN 9789401908979 NUR 344

***Clemens Wisse** (1935) benut zijn vrije tijd om zijn oeuvre aan boerenromans gestaag uit te breiden. Zijn boeken zijn enigszins autobiografisch, maar ze kenmerken zich vooral door de sfeertekening van het klassieke boerenleven.*